

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА ДО СОЦІУМУ

Янкевич С.М.,

аспірант інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України

Особливе значення в правовій адаптації особистості підлітка відводиться сім'ї та школі. Доведення до його свідомості правових норм є одним із найважливіших завдань соціуму. В даному контексті усвідомлення дитиною категорій та законів соціального розвитку, ролі права у формуванні особистості, знання тих шляхів і способів, якими право виконує завдання розвитку правосвідомості громадян, дозволяє краще її зрозуміти соціально-психологічні причини, які приводять особистість до здійснення правопорушень та запобігти їм.

На даний час існує багато способів засвоєння норм права і правових цінностей в ході соціалізації підлітка. Формування його особистості проходить в межах певних соціальних груп: школи, сім'ї, друзів тому значний арсенал навиків соціальної поведінки формується завдяки стійким емоційним реакціям оточуючих на ті чи інші способи поведінки.

Процес засвоєння правових норм, оволодіння стандартами правової поведінки відбувається послідовно. Базові елементи правової культури дитина набуває вже в самому ранньому віці. Вона включається в правоподібну діяльність, набуває навиків і засвоює стандарти нормативно-оціночної поведінки, отримує перші юридичні уявлення з казок, набуває в ролевих іграх поняття про функції права і його представників і поступово формує, хоч і примітивну, дитячу, але власну картину правового життя. З віком, по мірі розширення кола спілкування, ускладнення діяльності, відбувається інтенсивне збагачення і розвиток цієї та інших сфер свідомості.

Провідне завдання правової адаптації підлітка полягає в забезпеченні його правомірної поведінки, що передбачає формування і розвиток достатнього рівня правосвідомості, яка тут розуміється як одна з форм суспільної свідомості, зміст і розвиток якої обумовлено матеріальними і духовними умовами існування суспільства. Правосвідомість визначає майбутню поведінку підлітка в сфері найбільш суттєвих соціальних відносин. Її основа полягає не лише в знаннях базових правових норм, а й в усвідомленні і прийнятті соціальних цінностей, які знаходять своє відображення в праві.

Базовими інституціями правової адаптації підлітка є сім'я і школа. При цьому, основними психологічними механізмами формування правосвідомості у дітей є наслідування і навіювання. Морально-правові ціннісні орієнтації для дитини в основному персоніфіковані у її батьках, родичах, кумирах тощо. Власне вони є зразком поведінки в тих чи інших ситуаціях. При цьому, ступінь засвоєння правових норм і установок, зразків поведінки суттєво залежить від ставлення дитини до авторитету дорослих, які виступають носіями певних соціальних цінностей і норм права.

Сім'ї належить особлива роль в правовій адаптації підлітка. Тому дефекти соціалізації в сім'ї найбільш небезпечні. Сім'ї, для яких характерні дефекти правової соціалізації, які провокують дитину на здійснення правопорушень і злочинів, спеціалісти називають неблагополучними. До таких сімей належать криміногенні (відзначаються тим, що дорослі члени здійснюють злочини), неповні (відсутність одного із членів сім'ї, підліток відчуває емоційний дискомфорт, який виявляється в емоційному голоді, почутті власної неповноцінності, "ущербності"), аморальні (характеризуються пияцтвом і алкоголізмом її дорослих членів, систематичними конфліктами та розпущеністю батьків, виховання дітей, як правило, закинуте чи деформоване), проблемні

(характеризуються суперництвом між батьками за головуєче становище в сім'ї, роз'єднаністю, ізоляцією між батьками і дітьми), псевдо-благополучні (відзначаються безперечним домінуванням одного з батьків, наявністю жорстких взаємостосунків між членами сім'ї, застосуванням насильства, фізичного покарання як основного методу виховання).

Таким чином, дефекти сімейної правової соціалізації призводять до формування у особистості підлітка викривленої структури потреб та до соціально-негативних відхилень у поведінці.

Вище вказане закономірно стає однією із причин соціальної дезадаптації підлітка. Нерідко такі діти стають правопорушниками. Для них не лише сім'я, а

й школа перестають бути місцями, де вони задовольняють потреби в пізнанні і спілкуванні. В більшості випадків шкільні педагоги відносяться до таких "важких" учнів негативно, в роботі з ними використовують лише методи покарання, повчальних бесід, виставляючи перед класом напоказ всі їх негативні риси. Конфліктні відносини з педагогами і адміністрацією школи, розрив відносин з однокласниками та сім'єю штовхає підлітків до соціально небажаних контактів та негативної поведінки. Рано чи пізно вони поповнюють ряди правопорушників, для яких характерні зв'язки з тими особами, які мають аналогічні погляди на життя, близькі ціннісні орієнтації і звички поведінки.

В контексті даної проблематики особливої ваги набирає роль психологічної служби в школі. Профілактика, діагностика та корекція зазначених відхилень в розвитку та формуванні особистості підлітка є одним із найважливіших завдань шкільного соціального педагога та практичного психолога.

Таким чином, права адаптації особистості підлітка до соціуму, усвідомлення ним норм і цінностей соціального середовища, входження в нього і відтворення соціальних норм є складним багатогранним процесом, в якому повинні бути задіяні сім'я, школа, правоохоронні органи та власне оточення дитини. Цей об'єктивний процес засвоєння соціальних функцій, ролей, норм, обов'язків і набуття навичок правової поведінки протікає на раціонально усвідомленому і емоційному рівнях шляхом формування індивідуального і засвоєння соціального досвіду.

ПСИХОТЕХНІКА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ СЛІДЧИМ НЕГАТИВНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ З БОКУ ДОПИТУВАНИХ

Галустян О.А.,

ад'юнк特 кафедри практичної психології навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор, професор кафедри практичної психології навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Національної академії внутрішніх справ *Медведєв В.С.*

Діяльність слідчого безпосередньо пов'язана з впливом на психіку та поведінку різних категорій осіб. У той же час слідчі самі можуть бути як суб'єктом психологічного впливу так і його об'єктом з боку допитуваних (потерпілих, свідків, підозрюваних, обвинувачених). За результатами нашого дослідження (вибірка складала 339 слідчих) найчастіше ці особи вдаються до психологічних маніпуляцій (72,3 %), схиляння до заборонених зв'язків (13,3 %), погроз (12 %), залякування (7,7 %), шантажу (0,3 %).

Слідчому не завжди вдається своєчасно встановити факт негативного психологічного впливу, особливо коли здійснюється прихований вплив. Це, у свою чергу, негативно позначається на його професійній діяльності.